

RÁCZ JÁNOS

A KOLOSKA-VÖLGY NEVE

A Balaton-felvidéknek ezen a részén a kőzetbe bevágódva, déli irányban párhuzamos szurdokvölgyek haladnak, ezek közül legismertebb talán a Koloska-völgy, benne dolomit sziklafalakkal s az itt eredő Koloska-patakkal. Ahol ez a vízfolyás a Tamás-hegy és Péter-hegy között áttöri a Veszprémi-fennsíkot, a patak völgyre néző lejtőire települt az ősi Arács falu. Eleinte valószínűleg csak barlanglakásokat vájtak a pannóniai homokból álló völgyoldalba. Ezek a korábbi barlanglakások sokáig megmaradtak pincének az eléjük épített házaknál.

A *Koloska* elnevezés okleveles anyagban először egy 1780-ban keletkezett úrbérrendezési iratban olvasható: *Koloska-dűlő*. 1851-ben „*Koloska: Szőlőhegy*” (Névtani Dolgozatok 21). 1902-ben Jankó János balatoni néprajzában *Koloskaoldal*. A földrajzi név megfejtési kísérleteit Cholnoky Jenő alapozta meg, szerinte „Arács fölött, a Koloska-völgy neve kétségtelenül a Kolostor szóból származik. Nagyon kicsiny kis bencés ’Kolostorka’ állhatott ott azon a mészkőpaddal megóvott márgagerincecskén a delelő fölött, amelyet a népmá is Barátlakásnak nevez. Elhagyott kőfejtő van a kolostor helyén, kétségtelenül építőköveknek hordták el a romokat” (A Balaton. Bp., 1936). Az épület helye a széthányt kövekből már nem állapítható meg. Tetszetős magyarázat (a több „kétségtelenül” ellenére is), így szerepel számos balatoni útikönyvben, internetes fórumokon, balatoni helységek honlapjain, sőt így vésték a Koloska-völgy egyik nagy táblájára is, mégsem vehető komolyan. Ellene szól az a tény, hogy ha Arács környékén valaha kolostor állt volna, annak föltétlenül ismernék okleveles említését. Ilyesminek azonban nyoma sincs.

A másik ellenérv pedig nyelvtudományi. Egyrészt – a szótörténet tanúsága szerint – a *Koloska* földrajzi név korábbi felbukkanású a magyar írásbeliségben, mint feltételezett forrása, a *kolostor* főnév, hiszen a *kolostor* a magyar nyelvújítás korának szóalkotása, és csak 1784-től adatolható (Baróti Szabó Dávid Kis-ded szótárában). A köznyelvben pedig jóval később terjedt el, még a XIX. század második felében megjelent Czuczor-Fogarasi szótárban, a magyar nyelv akkori legna-

gyobb szógyűjteményében is csupán utalószóként szótárasták. Másrészt etimológiai szempontból egészen valószínűtlen egy lerövidüléssel járó *kolostor* > *kolostorocska*, *kolostorka* > *koloska* fejlődés. A *kolostor* szó *-tor* végződése nem valami inetimológikus toldás eredménye, későbbi egyszerű elhagyása aligha képzelhető el. A *kolostor* ugyanis a *klastrom* (< latin *clastrum* ’szerzetesek lakóépülete’ a lat. *claudere* ’zárni’ igéből) szavunk régi népnyelvi *kalastorom* alakváltozatából származik, amelyet a hasonló jelentésű *monostor* mintájára módosítottak. Sokkal hihetőbb ezek miatt a földrajzi nevek etimológiai szótárának rövid magyarázata: „a magyar Kolozs szn. [személynév] *-ka* képzős származékából keletkezhetett. Vö. N. [népi] Kolozsvögy ~ R. [rég] Kolozsok völgye ’Balatonkiliti egyik határrésze’ egykori tulajdonosáról, a Kolozs családról nevezték el.”

A Koloska-patak kies völgye a Balatonfüredi-erdő Természetvédelmi Terület része. A Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság és a kezdeményező Bakonyerdő Rt. összefogásával, 2004-ben készült el a völgyben a csodaszép kiránduló és túrázó hely. Az erdei környezetben kiépített tornapályán jól tervezett tornaszerek épültek. A tanösvény bejárásával pedig a környék növény- és állatvilágáról, valamint geológiai sajátosságairól kapunk képet.

A Koloska-völgy
(Képeslap, Városi Helytörténeti Gyűjtemény)